

La pesca en el Serpis al seu pas per la Safor

Rebut: 15-10-2017
Acceptat: 7-11-2017

Ismael Aznar Frasquet

Ambientòleg.

Investigador independent

isazfra@gmail.com

Resum

La pesca és un dels nombrosos usos que li ha donat al riu Serpis la societat de la Safor; una activitat que ha anat canviant al llarg dels anys tal i com també ho ha fet la situació social a la comarca i el propi riu.

Mitjançant entrevistes a pescadors i l'anàlisi normatiu aplicable, s'obté informació sobre la realitat social de fa unes dècades; caracteritzada per una relació molt més estreta amb el riu i un elevat coneixement lligat a aquest entorn, que es plasmava en una gran diversitat de tècniques de pesca adaptades a les diferents característiques de cada tram fluvial, als recursos disponibles, a les espècies de pesca, etc. Tècniques que tot i estar prohibides la major part d'elles des de principis dels anys 40, eren utilitzades de manera freqüent.

Paraules clau: Tècniques de pesca; Pesca; Serpis; Safor.

Abstract

Fishing is one of the many uses that an important part of la Safor has carried out in the Serpis River; which has changed over the years as has the social situation of the region and the river itself has.

Throughout interviews with fishermen and the suitable normative analysis, information about the social reality of a few decades ago has been obtained, characterized by a much closer relationship with the river and a high knowledge linked to the environment, which

was reflected in a great diversity of fishing techniques adapted to the different characteristics of the river section, to available resources, to fishing species, etc. Although most of the techniques were banned since the beginning of the 1940s, many were frequently used.

Key words: Techniques of fishing; Fishing; Serpis; Safor

La relació d'una part important de la comarca de la Safor amb el riu Serpis es pot estudiar a través dels usos tradicionals que la població ha desenvolupat durant les últimes dècades per a l'aprofitament d'aquest entorn fluvial. D'aquesta manera s'aconsegueix una aproximació tant a la realitat social del moment, com als sabers tradicionals i al coneixement del propi riu. A més, analitzant els usos es pot observar com han canviat, o simplement han desaparegut molts d'aquests aprofitaments de la mateixa manera que ha canviat el context comarcal.

Entre els usos més importants que s'han donat al riu es troben aquells relacionats amb l'agricultura, el més important dels quals ha sigut i continua sent l'aprofitament de l'aigua per al reg. Però també van ser importants la recol·lecció de canyes per als cultius o per a fabricar sostres de canyís i com no, l'aprofitament de les riberes com a zones de pastura. Altres aprofitaments han sigut els d'extracció d'àrids per a la construcció, com pedres, grava i arena i de manera més anecdòtica, la fabricació de piques de pedra en el propi llit del riu.

L'ecosistema fluvial ha tingut un important paper sanitari per a molts municipis de la comarca que l'han utilitzat com a clavegueram, tant de vessaments urbans com els industrials i com a abocador, al mateix temps que s'ha usat per a la higiene personal, la neteja de la roba o dels estris de cuina, arribant a extraure fins i tot l'anomenada «terreta» per a escurar les vaixelles.

L'aprofitament energètic de la força de l'aigua fou un ús importantíssim que es duia a terme a través dels nombrosos molins per a la molta de grans i de petites centrals hidroelèctriques, les «fàbriques de llum», que abastien d'electricitat a municipis o a les indústries de la Safor.

A aquests usos tradicionals es sumen l'ús recreatiu d'un entorn que suposava fa només unes dècades, tant el parc públic inexistent en aquells moments a la majoria de municipis, com la «platja» de molts municipis a l'estiu.

A tota aquesta llista cal afegir l'aprofitament del Serpis com a font de recursos alimentaris per a la població, entre els quals destaquen la cacera, la recol·lecció de plantes comestibles i l'ús objecte del present article, la pesca.

La pesca al Serpis

Aproximació al marc legal

La pesca fluvial és una competència exclusiva del País Valencià, tal i com es reconeix a l'*Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana*. Tot i això, a dia de hui la Generalitat Valenciana no disposa d'una llei de pesca continental pròpia, per la qual cosa aquesta activitat es regeix per les diferents ordres relatives a la pesca continental, la més important en aquest cas i que s'actualitza cada any, és l'Ordre 30/2016. A la vegada, però, tal i com es fa referència en la pròpia ordre esmentada, la pesca es regeix per l'anomenada *Llei de Pesca Fluvial* (Llei de 20 de febrer de 1942) d'àmbit nacional i pel Decret que aprova el seu Reglament (Decret de 6 d'abril de 1943). Legislació on s'estableixen les normes específiques que regulen l'activitat, i que tot i presentar modificacions, encara continua vigent. A més a més, la pràctica de la pesca continental es troba afectada també per la *Llei del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat* quant a les espècies exòtiques invasores (Llei 42/2007).

Per tant, i atenent-se a la legislació vigent, es pot dir que la relació entre la comarca de la Safor i el riu Serpis a través de la pesca ha estat regida durant les últimes set dècades pràcticament per la mateixa normativa quant a les normes específiques que regulen l'activitat i que afecten principalment a les tècniques de pesca, tot i les diferències que hi ha respecte a la situació de la pesca en el Serpis de fa unes dècades i en l'actualitat.

Dins d'aquest període s'ubiquen les experiències i les tècniques transmeses pels entrevistats, tant de la situació i de les pràctiques viscudes de primera mà per ells, com de les viscudes a través dels seus pares i familiars majors. Sense els testimonis dels entrevistats a Potries i dels membres del Club de pesca 'La Dorà' de Vilallonga, no haguera sigut possible el present article.

Pel que fa a les principals conclusions que es poden extraure de la legislació vigent aplicable al tram del riu Serpis que transcorre per la comarca de la Safor, cal primerament tenir en compte que la major part d'aquesta zona, per no presentar poblacions de truites comunes (*Salmo trutta*) ni tampoc d'irisades (*Oncorhynchus mykiss*), no està considerada una zona d'aigües truiteres; al contrari que el tram del Serpis entre el pont de l'Orxa i l'assut del Cèntim en el terme municipal de Vilallonga; que sí que està considerat un tram d'aigües truiteres.

La no consideració d'un tram com a truíter suposa que la pesca presenta unes restriccions menors entre les quals destaca la possibilitat de pescar durant tot l'any, excepte per als casos concrets contemplats a l'ordre en qüestió i la possibilitat d'utilitzar llombríngols com a esquer (Ordre 30/2016). En aquesta ordre s'indiquen les espècies objecte de pesca, les talles mínimes i si es pot practicar amb mort o sense mort. Cal dir que, com que aquesta ordre s'actualitza anualment, també ho poden fer les condicions esmentades.

Un altre aspecte legal molt important a tenir en compte per a la pràctica de la pesca és el referent a les espècies invasores, ja que aquelles incloses al *Catàleg Espanyol d'Espècies Exòtiques Invasores* podran ser capturades en les condicions que s'exposen a l'ordre esmentada. Estarà tanmateix totalment prohibit, siguen els exemplars de la talla que siguen, la devolució d'aquests al medi natural, però també la possessió, el transport, el tràfic i el comerç d'exemplars, ja estiguen vius o morts (Ordre 30/2016), per tal d'evitar així la propagació i l'augment de les poblacions d'aquestes espècies que ocasionen problemes molt greus a les poblacions autòctones.

D'una altra banda, si ens referim a les tècniques de pesca, queden prohibides de caràcter general totes les tècniques de pesca passiva, les que empen xarxes, les que no siguen selectives, les que utilitzen flotadors i les que es practiquen de nit, a excepció de la tradicional molinada, destinada a la pesca d'anguiles (*Anguilla anguilla*), l'única pràctica autoritzada de pesca nocturna (Ordre 30/2016).

Quant a la pesca amb canya, cada pescador no podrà utilitzar més de dues canyes, que s'han de disposar a l'abast de les seues mans (Llei de 20 de febrer de 1942). A més també queda prohibit qualsevol art de pesca que facilite la captura dels peixos al seu pas per qualsevol construcció d'aprofitament hidràulic, inclosos els assuts, amb excepció de la canya. Però també l'alteració de les condicions de l'aigua o del seu curs, fins i tot en canals de reg com ara sèquies, la construcció de barreres, la molèstia de la fauna aquàtica, la pesca a mà, l'ús d'arts fixos, de llums i d'aparells punxants amb la intenció de capturar fauna ictiològica o facilitar-ne la pesca (Llei de 20 de febrer de 1942).

Pel que fa a la pesca d'anguiles, a més de les limitacions en talla dels exemplars capturats, contingudes a l'ordre esmentada, hi ha la limitació de captura d'un màxim de quatre exemplars o d'un kilogram per persona, on preval el primer límit que se supere (Ordre 30/2016).

A més, també existeixen prohibicions respecte als esquers, pel que queda prohibit l'ús de crancs i de peixos, tant vius, morts o les seues parts. Una excepció és la pesca en la desembocadura del riu a la mar, on queda permès l'ús de certs peixos morts com a esquer, sempre que provenguen de comerços i no del medi natural (Ordre 30/2016). També queda totalment prohibit l'ús d'amfibis així com la seua pesca; per tant, les antigues tècniques de

pesca, principalment amb granotes, queden prohibides per estar protegides i no ser espècies objecte de pesca.

Per al tram del Serpis no considerat com a truíter, és a dir aigües avall de l'assut del Cèntim a Vilallonga, queda permés l'ús de llombrírgols i d'asticot com a esquers, prohibits aigües amunt d'aquesta infraestructura hidràulica (Ordre 30/2016).

A partir de totes aquestes condicions legals bàsiques sobre la pesca en el tram del Serpis a la comarca i de les condicions de pesca exposades en la normativa, s'extrau que la pràctica totalitat de les tècniques de pesca practicades habitualment fins fa només unes dècades, estaven prohibides aleshores i segueixen estant-ho actualment, algunes només autoritzables en casos excepcionals, pels impactes que poden ocasionar a les poblacions ictiològiques, a l'entorn del riu i en última instància, a la societat.

Queden per tant autoritzades per a la pràctica general de la pesca continental recreativa únicament la pesca amb canya, amb les condicions establertes per la normativa esmentada, i la tradicional molinada, aquesta última destinada a la pesca de l'anguila.

La relació amb el riu a través de la pesca

Segons les explicacions dels entrevistats, la relació d'una part important de la comarca amb el riu Serpis a través de la pesca era molt estreta i majoritària fa només unes dècades, si es compara amb l'actualitat.

Hi ha alguns clubs de pesca en els municipis per on passa el riu a la comarca; el Club de Pesca de Villalonga, "La Dorà", encara practica la pesca al Serpis, tot i que la compagina amb la pesca al mar i les eixides a altres rius ibèrics. D'altra banda, al Club Esportiu de Pesca de Gandia ja no destaca l'afició a pescar en el riu Serpis, i es decanten de manera majoritària per la pesca en la mar.

Tal i com apunten pescadors majors, el motiu principal pel qual era tan freqüent la pesca al Serpis entre la població és que suposava un entreteniment a l'abast de la gent, tant entre els joves com entre els adults, que al mateix temps permetia l'aprofitament d'un recurs, les captures. A més, en certs casos, aquestes eren necessàries per a certes famílies, que tal i com exposa un entrevistat, de vegades era «l'única font de proteïnes accessible de manera habitual».

A aquestes pràctiques, fomentades per la diversió i per l'obtenció d'aliments, calia sumar la d'una pesca més professionalitzada tot i que al mateix temps clandestina, que algunes per-

sones realitzaven de tant en tant per tal d'obtenir beneficis a partir de la venda de peixos, principalment anguiles per ser l'espècie més cobejada, a bars i a particulars.

Segons els entrevistats era habitual passar caps de setmana al riu on, bé en família, bé amb una colla d'amics, «pujàvem al Racó del Duc a peu i anàvem parant a pescar... I després, el que pescàvem ho torràvem per a esmorzar o dinar». Excursions a les quals, la majoria de vegades, només duïen l'anomenat «aparell» per tal de poder pescar agafant una canya del riu (*Arundo donax*). També expliquen com es desplaçaven riu amunt o avall per la mateixa ribera, fins i tot al llarg de trams superiors a un kilòmetre, fet que contrasta amb la situació actual de l'entorn on en la major part dels trams resulta impossible transitar longitudinalment i fins i tot és difícil arribar a l'aigua degut als espessos canyars de la invasora canya comuna. També contenen com durant excursions pel riu, en «anar a pescar i, en cas de no traure, arromangar-se i posar-se a pescar a mà escarbant els caus de baix de les pedres, inclús en ple hivern» per a torrar a l'esmorzar o al dinar.

De manera puntual, en dinars d'amics o celebracions, en cas de no tindre res per a dinar o no haver pescat prou, podien arribar a posar en pràctica tècniques destructives per a l'ecosistema com són l'ús de tòxics o fins i tot d'explosius per a agafar suficient peix per a tots.

La pesca al Serpis ha sigut una activitat tradicionalment masculina, les dones només formaven part d'aquesta pràctica «quan anava alguna parella o quan baixaven tota la família al riu». Aquesta tendència no ha canviat al llarg del temps tal i com ho demostra, per exemple, el percentatge de socis del Club de Pesca de Vilallonga "La Dorà", que en l'actualitat, compta amb una única dona entre trenta homes associats al club, un 3 % de presència femenina; un valor que es troba molt en la línia de la quantitat de dones que han rebut permisos de pesca als vedats de pesca autoritzats de la província de València, que per al període comprés entre els anys 2008 i 2013, és també d'un 3 % de mitjana, calculat a partir dels valors anuals de les *Estadístiques de Pesca Esportiva en Aigües Continentals* (Generalitat Valenciana, 2008-2013).

Quant a les espècies preferides per a pescar, els entrevistats coincideixen que la més divertida de pescar amb canya és el barb (*Luciobarbus guiraonis*): «...el barb és divertit perquè es pot pescar amb corrent i és un peix batallador». Pel que fa a les preferències gastronòmiques, l'anguila és la més preuada, però altres espècies també resulten molt bones, com per exemple la perca americana o black-bass (*Micropterus salmoides*) amb la qual fan allipebre com amb les anguiles, i també les carpes (*Cyprinus carpio*) i els barbs dels quals diuen que «la carpa és molt bona i no té tantes espines com el barb, que l'has de saber cuinar». Actualment, l'aprofitament culinari de les esmentades espècies no està permés, a excepció de l'anguila amb la corresponent talla mínima, per ser en el cas del barb una espècie objecte de pesca sense mort i en cas de la perca americana i la carpa, espècies invasores.

Finalment, tots els entrevistats perceben que les poblacions de peixos autòctons al riu són menors ara que fa unes dècades.

Tècniques de pesca utilitzades al Serpis

Entre les formes de pesca que s'han practicat en el Serpis per part de la població de la comarca de la Safor, destaca la gran diversitat d'aparells i tècniques emprades, les característiques de les quals varien de forma considerable per tal d'adaptar-se a zones diferenciades del riu, a les espècies objecte de pesca i a la dedicació en temps per part dels pescadors que requereix cadascuna.

Els entrevistats, en ser preguntats per les tècniques de pesca que s'han emprat al Serpis, coincideixen en que s'han practicat algunes tècniques molt nocives per a l'ecosistema fluvial, que un dels entrevistats resumia de la següent manera: «Uf! En el riu Serpis s'han fet moltes barbaritats», que coincideixen en atribuir-ho a que «en aquell temps no es pensava com ara», en referència a la major conscienciació ambiental actual.

En tècniques emprades es poden considerar dos grans grups que engloben tot un seguit d'aparells ben diferenciats, que són les tècniques passives i les actives. El fet que una tècnica siga passiva significa que no requereix de la presència del pescador per tal de capturar a les preses, sinó que consisteix a instal·lar els arts o les xàrcies en els llocs adients i deixar que la fauna aquàtica fora capturada. Aquestes formes de pescar eren molt utilitzades fa unes dècades tot i estar majoritàriament prohibides, ja que a més que no requerien massa esforç, possibilitaven ser compatibilitzades amb el treball, sense renunciar a un recurs important per a moltes famílies. Segons els entrevistats, molta gent que emprava aquestes tècniques de pesca passiva, solia «col·locar els aparells abans que es fera de nit i revisar-los de bon matí abans d'anar a treballar». De la mateixa manera, també permetia que algunes famílies obtingueren ingressos puntuals per la venda de les captures.

Dins de la diversitat de tècniques, ja siguen passives o actives, hi ha tot un seguit d'arts i aparells ben diferents però amb característiques comunes entre elles, com ara estar basades en xàrcies, utilitzar hams, capturar als exemplars directament amb utensilis punxosos o a mà, alterar les condicions de l'entorn, etc.

Pesca amb xàrcies

Les tècniques de pesca amb xàrcies, només permeses amb caràcter excepcional, generen un important impacte principalment a la fauna aquàtica, atès que són tècniques de captura massiva i no són selectives, permetent la captura de quantitats importants de peixos i afec-

tant la totalitat de les espècies presents sense tindre en compte si són espècies objecte de pesca ni les mides dels exemplars capturats.

La pesca amb xàrcia simple és tracta d'una tècnica activa, que utilitza una llarga xàrcia que es manté tensa amb canyes de riu (*Arundo donax*) disposades de manera paral·lela entre elles, anomenades «lliseres». La xàrcia ocupa la secció transversal del riu i la base se soterra en la grava del llit per tal que quede fixa, mentre el propi corrent manté alçada l'estructura. Una vegada disposada, els pescadors remunten un tram del riu i després entren en aquest disposant-se a baixar avançant en direcció a la xàrcia, al mateix temps remenen amb els peus el fons de grava, la vegetació aquàtica i la de les vores per tal d'espantar als peixos que s'hi refugien i que escapen, a favor del corrent i en contra dels pescadors, cap a la xàrcia. Quan les persones arriben a l'estructura, la baixen estirant-la cap avall i queden retinguts els peixos. Aquesta tècnica totalment prohibida genera, a més dels impactes propis de les tècniques de pesca amb xàrcia comentats, un impacte important sobre la vegetació aquàtica i els organismes presents al llit del riu. Cal dir que, tot i que es capturaren peixos de diferents grandàries, era habitual agafar els de major mida, mentre que la resta es solien tornar a l'aigua en el mateix moment.

Per altra banda, la tradicional tècnica de pesca amb el tresmall o «trasmall» és una altra tècnica passiva, que consisteix en una estructura de xàrcies disposades en sèrie i ordenades de major a menor mida de malla. Aquestes s'uneixen per la part superior, on es disposen suros, i per la part inferior, on es posen ploms. El tresmall descrit pels entrevistats de la comarca, tot i diferir del «Trasmallo o arte de tresmallas» minuciosament descrit per Sañez Reguart (1791: vol. I, 190) guarda una estreta relació amb aquest. Al Serpis, els tresmall s'ubicaven en els trams més profunds del riu, principalment als gorgs i dirigint la part amb una major mida de malla a contracorrent per tal que els peixos, en entrar, s'endinsaren cada vegada més en les xàrcies que van reduint la seua mida fins que queden atrapats. L'ús d'aquesta estructura de xàrcies, a més d'estar prohibida, no estava ben vista per la gent, doncs en paraules d'un entrevistat «la gent ho veia com si li furtaren el peix» degut a la seua efectivitat i a tractar-se d'una tècnica no selectiva que podia capturar tant als peixos més grans com als menuts, que a més en cas de no revisar la xàrcia assíduament podia provocar la mort de molts peixos, amb el conseqüent impacte per a les poblacions ictiològiques.

Pesca amb nanses

La pesca amb nanses és també passiva i, tot i que es tractava d'una tècnica prohibida, el seu ús era habitual entre la població que no la percebia com a art nociva, perquè «generalment, l'efectivitat no era massa elevada». L'impacte d'aquesta tècnica sobre la fauna aquàtica depèn en gran mesura de la mida de malla de les xàrcies emprades i de la freqüència en la

Mornell de principis dels 90 emprat en la pesca d'anguiles en Vilallonga.

Saranda de xafar del 1998 utilitzada en Potries per a pescar diferents espècies.

revisió de les nanses, ja que el fet de deixar-les i no recollir-les de manera assídua pot provocar la mort innecessària d'exemplars.

Una tècnica de pesca tradicional amb nansa emprava el mornell, anomenat «asmornell» a Potries o «ambornell» a Vilallonga, que consisteix en un cilindre de xàrcia als extrems del qual es disposen dues anelles rígides, una de les quals es troba tancada per la pròpia xàrcia, mentre que en l'altra es creava amb la mateixa xàrcia un embut dirigit cap a l'interior del cilindre. Aquest seria un dels mornells més senzill, doncs també pot estar format per un cilindre més llarg amb embuts interns disposats en sèrie i amb diferents variants com ja descriu Sañez Reguart (1793: vol. IV, 233-240). La boca del mornell es disposa a contracorrent i a la vora del riu, per tal de poder comprovar si hi ha captura sense necessitat d'entrar a l'aigua i la nansa es lliga a alguna pedra o tronc de la vora per tal que no siga arrossegada pel corrent. Segons les persones entrevistades era una tècnica molt usual i les espècies més capturades eren l'anguila, el barb i els crancs de riu. Opcionalment, l'efectivitat del mornell es pot incrementar amb l'ús d'esquers com ara caragols xacats o llombrígols.

Pesca amb ham

Entre les tècniques de pesca amb ham es troba la més coneguda i una de les més utilitzades, la pesca amb canya; però també la pesca amb l'anomenada «corda fluixa», que es tracta d'una tècnica passiva.

Pel que fa a la pesca amb canya, es tracta d'un mètode tradicional de pesca activa i un dels més utilitzats que és l'origen de les modernes canyes de pescar. Consistia en una canya comuna d'uns quatre o més metres de llargària i preferiblement seca, «per tal que no pese tant al subjectar-la» a la qual es lliga «l'aparell», a l'extrem superior, és a dir, a la part més fina de la canya després de «netejar-la de fulles i renucs». «L'aparell» consisteix en un fil de pescar un poc més llarg que la canya i més gros que el que s'utilitza per a pescar amb les canyes modernes al riu, per tal de manipular-lo més fàcilment, doncs aquesta canya no presenta rodet per tal de donar i recollir el fil. Sobre el fil de pescar es munten l'ham a un dels extrems, el plom i el suro en cas de desitjar-ho. Es podia anar a pescar només portant al damunt l'anomenat «aparell», que es muntava sobre una canya recollida del riu i es feia l'esquer del propi entorn, com ara llombrígols de riu que es buscaven entre les arrels de la gramínia coneguda com a «pebrenca» sempre a vora d'aigua, caragols, mores d'esbarzer, figues, etc.

Amb aquesta tècnica és possible, depenent de l'esquer emprat, pescar qualsevol tipus de peix i fins i tot granotes, tot i que aquestes «les havies de buscar» amb l'esquer i no esperar a que piquen com els peixos. La pesca amb canya, a més de practicar-se al riu també es feia en les sèquies, sequions i sifons principals del sistema de reg de la comarca, fet que demos-

tra la important quantitat de fauna aquàtica pròpia del riu que s'endinsava i sobrevivia en aquests canals, que abans d'entrar progressivament en desús degut a la implantació del sistema de reg a degoteig, quasi sempre portaven aigua.

Els impactes d'aquesta tècnica sobre la fauna aquàtica i l'entorn del riu són mínims comparats amb la resta de tècniques que es practicaven, perquè es tracta d'una tècnica selectiva que pot anar dirigida a certes espècies i que a més permet l'alliberament immediat dels exemplars d'espècies autòctones que no són objecte de pesca, bé per l'espècie a la qual pertanyen o per la talla de l'exemplar capturat; aspecte pel qual és la pràctica que fins i tot en les condicions establertes, presenta menys restriccions per la llei actual.

Una altra tècnica de pesca amb ham és la «corda fluixa», que es basa amb el mateix «aparell» utilitzat per a la pesca amb canya però sense disposar-lo en una. Aquesta tècnica passiva s'utilitzava tant al riu com a les sèquies, per a la qual cosa s'ancorava el dispositiu a algun element per a que no se l'emportara el corrent ni la picada i se solia practicar amb hams i esquers grans per tal de capturar exemplars de major mida. Com diu un dels entrevistats: «bon ou, bon poll».

Pesca per captura directa

Les tècniques de pesca directa practicades al Serpis han sigut la pesca amb fitora i la pesca a mà, ambdues totalment prohibides però molt usuals fa unes dècades.

Amb la fitora, o en el seu defecte fins i tot amb una forqueta, es punxaven directament els peixos i s'emprava tant al riu com a les sèquies, de manera que era possible capturar totes les espècies de peixos presents al riu, granotes i crancs.

Per altra banda, la pesca a mà consisteix en entrar al riu en les zones poc profundes que presenten còdols sobre el llit del riu per tal d'agafar els peixos que es refugien sota les pedres inspeccionant amb la mà les cavitats entre aquestes, per tal de, en cas de palpar algun peix, arraconar-lo al seu amagatall i agafar-lo. Calia intentar capturar-lo des de les brànquies per a impedir que escape. Per al cas concret de la pesca a mà d'anguiles, les quals són molt difícils d'agafar per ser molt relliscoses, segons les paraules dels entrevistats «havies de ser un expert», doncs les «havies d'adormir, acarontant-les, per tal que es relaxaren i així poder traure-les».

Altres tècniques de pesca

A més de les tècniques esmentades existien una sèrie d'aparells i arts diversos per a la pesca, com la molinada, una tècnica de pesca tradicional, que junt a la pesca amb canya és una

de les preferides pels entrevistats, a la qual ja Sañez Reguart (1791: vol. II, 184) es refereix en les seues acurades descripcions com «una pesca curiosa, que no es posible omitir» i és l'únic art de pesca nocturna permés, l'objectiu del qual és la pesca activa de l'anguila, tot i que de vegades també es veuen atrets per l'esquer crancs de riu.

A la Safor l'anomenen «remolinà» o «arremolinà» i es tracta d'una tècnica de pesca amb canya però sense ham, ja que en comptes d'aquest, es pesca amb una gran quantitat de llombríngols que es cusen en el fil, travessant-los longitudinalment, i una vegada cosits un seguit de l'altre al llarg del fil, es forma una bola. L'esquer es submergeix al riu i s'espera que alguna anguila ho mossegue, moment en el qual es trau l'esquer de l'aigua per tal d'extraure l'anguila o anguiles. Junt a la canya i l'aparell amb el cabdell de llombríngols «es solia dur un paraigües que es deixava obert a l'inrevés a la vora del riu per tal que les anguiles, en extraure-les de l'aigua, no caigueren sobre les pedres on costen d'agafar i poden tornar a l'aigua». Segons conta una persona entrevistada de Vilallonga, «la remolinà és una tècnica molt bonica, però que duu molta feina, doncs has d'anar de matí a buscar molts llombríngols, els has de cosir i deixar-ho preparat per a la nit». Aquesta tècnica, per requerir una dedicació considerable i ser molt selectiva, no genera importants problemes a les poblacions presents al riu sempre que es compleisca amb els límits de captures i talles recollits a la legislació vigent.

Una altra tècnica és el «canyís», que pot considerar-se la més senzilla expressió d'una nansa, doncs no presenta un con o embut dirigit cap a l'interior del cilindre extern, sinó que es tracta d'un llarg con elaborat amb canyes de senill (*Phragmites australis*) o de canya comuna. Aquestes canyes, per tal de formar el llarg con, eren lligades per un extrem formant la punta i per l'altre eren fixades al voltant d'una anella que tradicionalment s'elaborava amb una branca de baladre (*Nerium oleander*) o de llidoner (*Celtis australis*), formant l'entrada del canyís. Aquest es disposava, amb l'entrada a contracorrent, en xicotets salts naturals formats per roques sobre el llit del riu on el corrent era més ràpid i generalment a la vora per tal de facilitar-ne la recol·lecció. Aquest art actua com un colador on els peixos que entren eren empentats pel corrent fins a la punta del canyís on, degut a que s'estreny «no es poden girar i queden atrapats».

Un art destinat exclusivament a la pesca de crancs de riu és la «potera», que és una tècnica mòbil i selectiva amb la qual s'ha pescat, per ser l'únic present des de fa dècades, l'invasor cranc americà (*Procambarus clarkii*). Aquesta tècnica, tot i compartir nom amb una altra marina destinada a la pesca de calamars o polps mitjançant hams, no hi té res a veure, doncs consisteix en una xàrcia en forma de cilindre als extrems de la qual es disposen dues anelles metàl·liques de grandària variable, normalment entre uns 20 i uns 30 cm de diàmetre. Una de les dues anelles es troba oberta formant la boca de la potera localitzada

en la part superior mentre que l'altra es troba tancada amb la xàrcia, que forma la base de l'aparell de pesca. A l'anella superior es lliga un cordell i aquest a una canya, mentre a l'interior de l'aparell es col·loca l'esquer per tal d'atraure als crancs. La potera se submergeix a la vora del riu contraent-se pel seu propi pes i de tant en tant es trau de l'aigua estirant-la cap a amunt amb la canya, moment en el qual es desplega retenint al seu interior els crancs que s'alimenten de l'esquer introduït. Solia parar-se més d'una potera per tal d'augmentar l'efectivitat i es podia fer mentre es pescava amb canya.

El «gamber», com el seu nom indica està destinat principalment per a la captura de gambetes de riu (*Dugastella valentina* i *Palaemonetes zariquieyi*) de manera activa, la captura de les quals està totalment prohibida per no tractar-se d'espècies objecte de pesca. Consisteix en una xarxa fina, de poca grandària de malla, disposada en l'interior d'un suport de fusta o ferro. El seu funcionament consisteix en utilitzar-lo a mode de garbell dins l'aigua en les zones on es coneixia que abundava la gambeta, a la vora del riu, junt a les zones amb vegetació on es refugia.

La «saranda de xafar» és un altre aparell per a la pesca activa, semblant al gamber però de major envergadura i amb la xarxa més llarga, que forma una espècie de bossa. Aquesta es disposa en contacte amb la vegetació aquàtica de les vores del riu i amb la entrada dirigida a contracorrent, fet que desplega la xàrcia i facilita l'entrada dels exemplars. Una vegada disposada, mentre una o dues persones la subjecten, una altra procedeix a xafar la vegetació aquàtica, com ara la bova i els joncs, el que obliga la fauna que en ella es refugia a eixir de la vegetació i entrar en la «saranda de xafar». Aquesta tècnica genera un impacte sobre la pròpia vegetació palustre que actua com a refugi de moltes espècies aquàtiques de fauna.

Els «cocós» són una tècnica passiva també prohibida que consisteix en aprofitar el desnivell d'algun assut o salts naturals, sota el qual es construeix una estructura amb pedres, entre les quals passa l'aigua però queden atrapats els peixos.

Altra forma de pesca passiva, molt senzilla i que es practicava tant al riu com a les sèquies era la pesca amb rajola, destinada únicament a la captura de crancs. Aquesta consisteix a deixar algunes rajoles submergides durant dies per tal que els crancs utilitzen els seus forats com a refugi i així, revisar-les de tant en tant i recollir els possibles crancs que s'hi amaguen. Aquesta pràctica no presenta gairebé impactes doncs es tracta d'una tècnica selectiva sobre els crancs, en aquest cas només als invasors, doncs d'autòctons fa dècades que no hi ha al Serpis, tot i que l'aprofitament d'aquesta espècie, pel fet d'estar catalogada com a invasora, no està permès.

Una altra forma de pesca molt rudimentària consistia en «enrotllar amb una canya amb renucs el llèpol del riu i traure'l» amb el qual es pot extraure alguna anguila que es trobe

oculta entre aquestes algues filamentoses. Aquesta tècnica, en traure la vegetació aquàtica de l'aigua, arrossega també nombrosos organismes que troben refugi en aquesta, el que perjudica a altres espècies com els amfibis, els cullerots dels quals poden refugiar-se entre el llépol, però també a nombroses espècies de macroinvertebrats, que a la vegada són l'aliment d'altres espècies ictiològiques.

Tècniques destructives

Aquestes tècniques estan totalment prohibides, perquè generen impactes molt greus sobre l'ecosistema en no ser selectives i afecten de manera molt negativa a qualsevol espècie present en el tram fluvial on es practica, a més d'alterar les condicions de l'aigua i de l'entorn. Cal dir que aquestes pràctiques, tot i haver-se utilitzat de manera ocasional, estaven molt mal vistes per la població.

Alguns exemples de tècniques destructives per a l'ecosistema són la utilització d'explosius en els gorgs i l'enverinament en aigües estancades utilitzant productes químics o plantes tòxiques.

Altra tècnica molt impactant per a la fauna aquàtica és l'anomenat «drenatge», que consistia en aprofitar una sequera per tal de connectar dos gorgs ja inconnexos mitjançant la realització d'una rasa sobre el llit del riu amb llogons i aixades. Una vegada connectats els gorgs, l'aigua baixa del gorg superior a l'inferior, fet que de manera instintiva aprofiten els peixos del gorg inferior per a remuntar el riu intentant salvar-se de la sequera. Quan els peixos passen per la rasa, aquests s'atrapen a mà o amb una corbella.

A mena de conclusió

La pesca al Serpis en la comarca de la Safor ha canviat de manera considerable, i ha passat de ser una pràctica molt important a una activitat minoritària només amb certa rellevància entre el sector de la població aficionat. A més, la motivació principal de la pesca ha passat de ser l'aprofitament alimentari del recurs a basar-se en la pesca merament recreativa.

Aquests factors, junt amb una major conscienciació i aplicació de la legislació corresponent, provoquen que la diversitat d'arts i tècniques exposats, molts d'ells amb importants impactes sobre les poblacions ictiològiques i sobre l'entorn, queden pràcticament en desús.

La disminució de la pesca al riu produeix al mateix temps una pèrdua de l'extens coneixement d'aquest ecosistema i de les espècies que l'habiten, que ha passat a través de les generacions amb la pràctica activa a partir de l'experiència dels pescadors tradicionals. Aquests

canvis van lligats a modificacions en l'estil de vida de la societat comarcal i coincideixen amb transformacions importants de l'ecosistema fluvial deguts en molts casos a impactes externs que s'han produït sobre aquest.

La potencialitat recreativa de l'activitat pesquera del riu Serpis podria ser important amb una adequada gestió de l'ecosistema i del recurs hídric, i podria posar en valor el riu alhora que estendre el coneixement de les espècies faunístiques i la seua importància tradicional.

Referències bibliogràfiques

Decreto de 6 de abril de 1943 por el que se aprueba el Reglamento para la ejecución de la Ley de Pesca Fluvial de 20 de febrero de 1942. Texto consolidado, última modificación: 27 de marzo de 2010. Ministerio de Agricultura. Boletín Oficial del Estado núm. 67, de 8 de marzo de 1942. Ref. BOE-A-1942-2205.

Estadístiques de Pesca Esportiva en Aigües Continentals. Generalitat Valenciana. Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural. «<http://www.agroambient.gva.es/ca/web/medio-natural/estadisticas-de-pesca-deportiva-en-aguas-continentalas>» [Consulta: setembre de 2017].

Ley 42/2007, de 13 de diciembre, del Patrimonio Natural y de la Biodiversidad. Jefatura del Estado. Boletín Oficial del Estado núm. 299, de 14 de diciembre de 2007. Ref. BOE-A-2007-21490.

Ley de 20 de febrero de 1942 por el que se regula el fomento y conservación de la pesca fluvial. Texto consolidado, última modificación: 23 de diciembre de 2009. Jefatura del estado. Boletín Oficial del Estado núm. 122, de 2 de mayo de 1943. Ref. BOE-A-1943-4165.

Ordre 30/2016, de 31 d'octubre, per la qual es fixen els períodes hàbils i les normes generals relacionades amb la pesca recreativa en aigües continentals de la Comunitat Valenciana. Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural. Diari Oficial de la Generalitat Valenciana. Núm. 7915. p. 30965-30981.

SAÑEZ, A. (1791): *Diccionario histórico de los artes de la pesca nacional.* Vol. I, II i IV. Madrid, Imprenta de la viuda de Don Joaquín Ibarra. V vol.